

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 17 lipca 2020 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi- Widzewa w Łodzi w sprawie o sygn. akt II Ns 836/17 z wniosku M. D., z udziałem Z. K., E. S. (1), A. S., J. M., A. M. o stwierdzenie nabycia spadku po H. K. (1):

1. stwierdził, że spadek po H. K. (2) z domu S., córce Z. i H., zmarłej dnia 9 listopada 2016 roku w Ł., ostatnio stale zamieszkałej w Ł., na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli: mąż Z. K. (syn J. i G.) oraz siostra E. S. (2) z domu D. (córka J. K. i H.) po $1/2$ (jednej drugiej) części każde z nich;
2. ustalił, że wnioskodawca i uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożyli wnioskodawca oraz uczestnicy J. M., A. M., Z. K. i E. S. (1), zaskarżając postanowienie w części, tj. w zakresie pkt 1 postanowienia.

Zaskarżonemu postanowieniu skarżący zarzucił:

A. naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało wpływ na wynik sprawy, a to:

1. art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 327¹ § 1 pkt 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i braku wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, polegające na przyjęciu przez Sąd, że Uczestnicy Z. K. oraz E. S. (1) nabyli spadek z ustawy po H. K. (1) z dobrodziejstwem inwentarza po $1/2$ (jednej drugiej) części każde z nich, pomimo złożenia przez Uczestników w piśmie z dnia 4 maja 2017 r. podpisanego przez nich oświadczenia, że zamierzają odrzucić spadek przed Sądem na rozprawie, co mogli jednak dopiero uczynić w dniu 30 stycznia 2018 r. w konsekwencji czego Sąd uznał, że Uczestnicy E. S. (1) oraz Z. K. nie złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie, podczas gdy prawidłowa ocena materiału dowodowego znajdująca odzwierciedlenie na gruncie aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego wskazuje, że Uczestnicy zachowali sześciomiesięczny termin wskazany w art. 1015 § 1 kc, ponieważ pismem z dnia 4 maja 2017 r. złożyli oni odpowiednie oświadczenie woli w sprawie odrzucenia spadku po H. K. (1) i nie mieli żadnego wpływu na to, że Sąd odbierze od nich oświadczenia o odrzuceniu spadku dopiero w dniu 30 stycznia 2018 r., a więc już po upływie ww. terminu;

B. naruszenie przepisów prawa materialnego, a to:

1. art. 1015 § 1 oraz art. 1015 § 2 k.c. w związku z art. 640 § 2 k.p.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie ww. przepisów polegające na przyjęciu przez Sąd, że Uczestnicy E. S. (1) oraz Z. K. nie złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie, podczas gdy prawidłowa ocena materiału dowodowego znajdująca odzwierciedlenie na gruncie aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego wskazuje, że Uczestnicy zachowali sześciomiesięczny termin wskazany w art. 1015 § 1 k.c., ponieważ pismem z dnia 4 maja 2017 r. złożyli oni odpowiednie oświadczenie woli w sprawie odrzucenia spadku po H. K. (1) i nie mieli żadnego wpływu na to, że Sąd odbierze od nich oświadczenia o odrzuceniu spadku dopiero w dniu 30 stycznia 2018 r., a więc już po upływie ww. terminu

2. art. 935 k.c. poprzez niezastosowanie tego przepisu i nieprzyjęcie przez Sąd I instancji, że spadek z ustawy z dobrodziejstwem inwentarza po H. K. (1) powinna nabyć gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy tj. gmina Ł..

W związku z podniesionymi zarzutami skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez stwierdzenie, że spadek z ustawy z dobrodziejstwem inwentarza po H. K. (1) nabyła gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, tj. Gmina Ł., a także stwierdzenie, że wnioskodawca i uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie. Alternatywnie apelujący wnieśli o uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji z uwagi na nierozpoznanie przez ww. Sąd istoty sprawy.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna i skutkowałą uchyleniem zaskarżonego postanowienia i przekazaniem sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia, w tym również rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

W ocenie Sądu Okręgowego, zaskarżone orzeczenie nie poddaje się weryfikacji w toku instancji. Zapadłe rozstrzygnięcie nie może się ostać w obrocie prawnym, dlatego że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Pojęcie „istoty sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialno-prawnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że do nie rozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie Sądu I instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy. W szczególności chodzi zaś tutaj o różnego rodzaju zaniechania, które w ogólnym rozrachunku polegają na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo pominięciu merytorycznych zarzutów stron przy jednoczesnym bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialno-prawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. wyrok SN z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315; postanowienia SN z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, opubl. OSNC Nr 1/1999 poz. 22; z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, opubl. baza prawna LEX Nr 50750; z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, opubl. baza prawna LEX Nr 519260 oraz wyroki SN z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, opubl. OSP Nr 3/2003 poz. 36; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, opubl. baza prawna LEX Nr 178635.; z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, opubl. OSNP Nr 1-2/2009 poz. 2 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 grudnia 2007 r., I ACa 209/06, opubl. baza prawna LEX nr 516551 i wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 listopada 2012 r. sygn. I ACa 486/12). Inaczej mówiąc „nierozpoznanie istoty sprawy” oznacza uchybienie procesowe sądu I instancji polegające na całkowitym zaniechaniu wyjaśnienia istoty lub treści spornego stosunku prawnego, przez co rozumie się nie wniknięcie w podstawę merytoryczną dochodzonego roszczenia, a w konsekwencji pominięcie tej podstawy przy rozstrzyganiu sprawy. Oceny, czy Sąd I instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się zaś na podstawie analizy złożonych wniosków, stanowisk stron i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia.

Przekładając powyższe na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić, że Sąd Rejonowy, wydając zaskarżone rozstrzygnięcie, zaniechał zbadania materialnej podstawy wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po H. K. (1).

Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po H. K. (2) z domu S., córce Z. i H., zmarłej dnia 9 listopada 2016 roku w Ł., ostatnio stale zamieszkałej w Ł., na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli: mąż Z. K. (syn J. i G.) oraz siostra E. S. (2) z domu D. (córka J. K. i H.) po ¹/₂ części każde z nich. W uzasadnieniu postanowienia Sąd I instancji wskazał, że na rozprawie w dniu 30 stycznia 2018 roku uczestnicy Z. K., E. S. (1) złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku po H. K. (1), jednakże z uwagi na fakt, iż nie zostały one złożone w terminie pozostają bezskuteczne. Z takim zapatrywaniem Sądu nie można się zgodzić. Wskazać bowiem należy, że pismami z dnia 4 maja 2017 roku Z. K. i E. S. (1) wnieśli o dopuszczenie ich do udziału w sprawie o sygn. akt II Ns 105/17 o przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku w charakterze uczestników postępowania, celem złożenia na rozprawie takich oświadczeń. P. z dnia 16 maja 2017 roku Sąd odmówił Z. K. i E. S. (1) dopuszczenia do udziału w sprawie w charakterze uczestników, wskazując, że przedmiotem tego postępowania jest jedynie przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku wnioskodawcy M. D.. W ocenie Sądu odwoławczego Sąd Rejonowy nie nadał złożonym pismami z dnia 4 maja 2017 roku wnioskowi odpowiedniego znaczenia.

Z treści art. 1015 § 1 k.c. wynika, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Termin wynikający z tego przepisu jest terminem zawitym prawa materialnego. Do jego biegu mają zastosowanie przepisy art. 110-116 k.c. Termin ten zazwyczaj, w szczególności przy dziedziczeniu ustawowym rozpoczyna się w dacie zgonu spadkodawcy. Jest on zachowany, gdy przed jego upływem zostanie złożone oświadczenie w sądzie lub przed notariuszem. Do zachowania terminu zatem konieczne jest dokonanie w terminie 6 miesięcy czynności oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, a nie formalne złożenie dokumentu zawierającego owo oświadczenie do sądu.

Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Sądu Najwyższego, choć przepis art. 1015 § 1 k.c. mówi o konieczności złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie 6 miesięcy od powzięcia informacji o tytule powołania, to wyrażenie w tym terminie przez spadkobiercę wobec sądu jedynie woli co do zamiaru złożenia tego oświadczenia traktowane jest jako zachowanie tego terminu w przypadku następczego złożenia oświadczenia już po jego upływie. Przyjęcie innej interpretacji oznaczałoby, że nawet ewentualne naturalne działania procesowe, nie mające charakteru szczególnej opieszałości sądu, narażałyby osobę chcącą odrzucić spadek przed sądem na ryzyko uchybienia terminowi, o którym mowa w art. 1015 § 1 k.c. (tak postanowienie SN z 15 czerwca 2020 r., I NSNc 62/19, Legalis nr 2369530). Powyższy pogląd podzielił również Sąd Rejonowy, wskazując w uzasadnieniu postanowienia, że „jak przyjmuje się w doktrynie i orzecznictwie, który to pogląd Sąd Rejonowy w pełni podziela, dla zachowania terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku wystarczające jest wniesienie do sądu przez spadkobiercę, przed upływem sześciomiesięcznego terminu, wniosku o przyjęcie takiego oświadczenia zawierającego niezbędne dane spadkodawcy” (str. 9 uzasadnienia). Tymczasem Sąd I instancji nie zastosował powyższej reguły w stosunku do Z. K. i E. S. (1) tylko z tego względu, że uczestnicy niefortunnie zawarli wnioski o przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku w pismach z dnia 4 maja 2017 roku zawierających wnioski o dopuszczenie do udziału w sprawie II Ns 105/17 w charakterze uczestników postępowania. Choć Sąd Rejonowy, odmawiając dopuszczenia do udziału w sprawie w charakterze uczestników postanowieniem z dnia 16 maja 2017 roku, pouczył wnioskodawców, iż złożenie takich oświadczeń o odrzuceniu spadku jest możliwe jedynie w osobnym postępowaniu zainicjowanym na ich wniosek, należy zauważyć, iż owe postanowienie zostało wydane już po upływie sześciomiesięcznego terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przewidzianego w art. 1015 § 1 k.c., który to upłynął w dniu 9 maja 2017 roku. Mając na uwadze, iż Z. K. i E. S. (1) działali bez pomocy pełnomocnika, a w piśmie z dnia 4 maja 2017 roku zawarli wyraźne wskazanie, iż zamierzają złożyć oświadczenia o odrzuceniu spadku, w ocenie Sądu Okręgowego należało uznać, że w terminie wskazanym w art. 1015 § 1 k.c. wskazani spadkobiercy wyrazili wobec sądu wolę co do zamiaru złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, a dokonane przez Z. K. i E. S. (1) na rozprawie w dniu 30 stycznia 2018 roku złożenie oświadczeń o odrzuceniu spadku po H. K. (1) zostało dokonane z zachowaniem terminu. Podkreślenia wymaga również, że za przyjęciem takiego rozumowania przemawia fakt, iż oświadczenia o zamiarze odrzucenia spadku spadkobiercy dokonali wobec sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a nie jakiegokolwiek sądu. Z tych przyczyn nie sposób uznać, by oświadczenia te nie były skuteczne.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy uznał, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, bowiem błędnie uznał, iż uczestnicy Z. K. i E. S. (1) nie złożyli oświadczeń o odrzuceniu spadku w terminie, a w konsekwencji w sposób niewłaściwy ustalił krąg spadkobierców. Jak bowiem trafnie wskazał Sąd I instancji, przedmiotem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku jest ustalenie kto i na jakiej podstawie jest spadkobiercą osoby zmarłej, której wniosek dotyczy, tymczasem wynik niniejszego postępowania nie pozwolił na właściwe ustalenie osób powołanych do spadku. Z tej przyczyny stwierdzone uchybienie skutkowało koniecznością wydania orzeczenia kasatoryjnego w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c. i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, celem ponownej oceny wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po H. K. (3), po uprzednim prawidłowym ustaleniu kręgu spadkobierców.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy Sąd Rejonowy rozstrzygnie również ponownie o całości kosztów zarówno postępowania pierwszoinstancyjnego, jak i – z mocy art. 108 § 2 k.p.c. – postępowania przed Sądem II instancji.